

EMLÉKKÉPEK, BESZÉLGETÉSTÖREDÉKEK

„Az igazság, az igazság érvényesülése, az igazság képviselte foglalkoztatott...”

Emlékek Ildikóról

RIGÓ RÓBERT¹

Jórést Szabó Ildikónak köszönhetem azt, hogy a felsőoktatásban dolgozok és kutatok. Ő indított el ezen a pályán, ösztönzött a doktori tanulmányok elkezdésére, egyengette kutatói érdeklődésemet, formálta módszertani tudásomat, szemléletmódot. Ildikót elsőszámú mesteremnek és mentoromnak, barátomnak tartom, és ez már nem fog megváltozni.

Egyetemi tanulmányaim befejezése után Szegeden a versenyszférában helyezkedtem el, egy multinacionális cégnél. Mivel a sorkatonai szolgálatomat teljesítenem kellett, friss házasként a feleségemmel úgy döntöttünk, hogy a családunkhoz közelebbi városba, Kecskemétre költözünk és 2000 szeptemberében, az akkor létrejött Kecskeméti Főiskolán, a Tanítóképző Főiskolai Kar Társadalomtudományi Tanszékén lettem polgári szolgálatos, mint tanszéki mindenek (adminisztrátor, kutatásszervező, kutató, beugró óraadó). Szabó Ildikó szociológiát, politikai szocializációt tanított itt, majd hamarosan ő lett a tanszék vezetője. Ildikó szívügyének tekintette a pedagógusképzést, szülei tanyasi, falusi tanítók voltak, ez meghatározó élménye, emléke volt.² Ildikó rendszerint heti egy-két napra jött Kecskemétre, mivel egy szobában voltunk, elég sok időt töltöttünk együtt. Miután megtartotta az óráit, rendszerint elmentünk a város valamelyik közgyűjteményébe, megnéztünk egy-egy kiállítást és közben nagyon sokat beszélgettünk. Az is előfordult, hogy csak sétáltunk Kecskemét belvárosában, vagy beültünk ebédelni, vagy egy kávéra valahová. Ildikó általában úgy érkezett Kecskemétre, hogy valami téma foglalkoztatta – ez gyakran aktuálpolitikai kérdés volt –, de ezek hátterét rendszerint igyekeztünk tágabb, történeti kontextusba helyezni. Ildikót erősen foglalkoztatta a családtörténet, nem csak a sajátja, hanem más emberek sorsa, története is. Mivel tudta, hogy ez engem is érdekel, sokszor meséltünk egymásnak emberekről, sorsokról tanulságos történeteket,

¹ Történész, szociológus, főiskolai docens, tanszékvezető, Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar Alapismereti és Szakmódszertani Tanszék.

² Ennek jelentőségét csak Ildikó *Emlékkönyve* olvasása során értettem meg. Szabó Ildikó (2016): *Ahogy teltek az évek. Emlékkönyv*. L' Harmattan, Budapest.

EMLÉKKÉPEK, BESZÉLGETÉSTÖREDÉKEK

és többször is, ilyen témájú könyvet kaptam tőle.³ Sokat beszélgettünk – néha vitatkoztunk is – a két világháború közötti magyar társadalom problémáiról, Trianon következményeiről, az antiszemitizmusról, a zsidó–magyar együttélés problémáiról. Ildikó 1946-ban született, így a második világháború utáni nehézségekről, a kiépülő diktatúra elnyomásáról, a kitelepítésekről a személyes emlékei, az olvasmányélményei és a kapcsolatai alapján széleskörű tapasztalattal és tudással rendelkezett. Ildikó egy idő után eljött hozzánk, megismerkedett a feleségemmel, majd születésük után a gyermekeim cseperedését is figyelemmel követte, számos alkalommal aludt nálunk és mi is nála, családi barátokká váltunk.

A Szegedi Tudományegyetem történelem és szociológia szakán néhány meghatározó tanár, Tomka Béla, Bárdi Nándor, Balog Iván és a Móra Ferenc Kollégiumban kialakult baráti és szakmai kör formálta érdeklődésemet, ami egyre inkább a gazdaságtörténet, majd a társadalomtörténet felé orientált. Később, az Ildikóval több éven át, rendszeresen folytatott beszélgetéseink hatottak rám legerősebben és mélyítettek el tudásomat, érdeklődésemet és kutatási témáimat ebbe az irányba. Egyre inkább az a kérdés foglalkoztatott és foglalkoztat a mai napig leginkább, hogy a történelem miként hatott az egyénre, az ember életét hogyan befolyásolták a történelmi események (a háborúk, a forradalmak, a megszállás, a zsidótörvények, a tulajdontól való megfosztás, a kollektivizálás stb.), a fennálló hatalom, egy-egy hatalommal felruházott személy, elsősorban lokális szinten, ahol a leginkább kitapinthatók ezek a folyamatok, hatalmi viszonyok. Ezek a történelmi események hogyan nyomorították meg, lehetetlenítették el az emberek életét a 20. században Magyarországon, és mindezek ellenére hogyan próbáltak meg élni, boldogulni az akkor élők. Milyen technikákat, napi gyakorlatot alakítottak ki a túlélésre és a hatalom milyen sérelmet, elfojtásokat, frusztrációkat okozott számukra. Ezekről a kérdésekről beszélgettünk a legtöbbit Ildikóval, az elmúlt évtizedben ezt kutattam, kutatom.

Ildikóval több közös szociológiai kutatást folytattunk a kétezres években. Az első a kecskeméti középiskolások körében készítettük, ekkoriban tanultam Ildikótól a kérdőívkészítés fortélyait, a kutatásszervezés és a lekérdezés technikáit, az adatrögzítés és elemzés alapjait.⁴ Tanszékvezetőként Ildikó személyes ügyének érezte, hogy – szakmai érdeklődésének és szakterületének megkoronázásaként – megalapítsuk az ifjúságsegítő alapszakot. Sok időt, energiát öltünk a szakalapítási és -indítási akkreditációs kérelmek megírásába, igen sok egyeztetést kívánt a tantárgyi hálótér és az oktatói háttér kialakítása is. A szakindításához szükség volt az ágazati

³ Többek között: Stern Samu (2004): *Emlékirataim. – Versenyfutás az idővel! – A „zsidótanács” működése a német megszállás és a nyilas uralom idején.* Babel Kiadó, Budapest; Marczali Henrik (2000): *Emlékeim. Múlt és Jövő Kiadó, Budapest; Fodor András (1996): A hetvenes évek. (Napló, 1975–1979).* Nap Kiadó, Budapest.

⁴ Szabó Ildikó, Kántor Judit, Rigó Róbert: Tanítóképző főiskolások drogokhoz való viszonya. *Pedagógusképzés*, 2005/1. szám.

EMLÉKKÉPEK, BESZÉLGETÉSTÖREDÉKEK

minisztérium támogató állásfoglalására, amit több egyeztetést követően sem kaptunk meg, így elutasították a beadványunkat. Mindez az ezredfordulót követő években zajlott. Ezzel párhuzamosan egy másik kutatásba is belefogtunk, aminek az volt a lényege, hogy megvizsgáltuk, az ifjúságsegítő képzésbe miként lehet bevonni az egyre kiterjedő ifjúsági civil szféra meghatározó szereplőit.⁵

2003-ban Ildikóval egy nagyobb kutatási munkát vállaltunk, a Mobilitás Nemzetközi Igazgatóságának megbízásából értékeltük az európai uniós *Ifjúság 2000–2006 Program* hazai megvalósításának eredményeit a féldőben és a projekt végén. A két kutatás eredményeként két kutatási jelentést írtunk.⁶ Részben a záró értékelés alapján készült el az Európa Tanács nemzetközi jelentése az *Ifjúságpolitikai vizsgálat Magyarországon 2008* címmel.⁷ Mindkét kutatás során a módszertani sokszínűségre törekedtünk: az ifjúsági szervezetekre vonatkozó statisztikai adatgyűjtéstől, az önkitöltős kérdőíves adatfelvételen és elemzésen át az interjúkészítésig és a fókuszcsoporthoz beszélgetésig, mindezt országos szinten. Módszertanilag és szakmailag nagyon sokat tanultam ezekből az évekből tartó, közösen végzett kutatásokból. Ekkoriban sokat jártam Budapestre, a kutatás bázisa Ildikó lakása volt.

Oktatóként Ildikó fegyelmegesen járt Kecskemétre, például előkészítette az előadásait, és ha tehetjük, továbbra is látogattuk a múzeumokat. Nagyon szerette Tóth Menyhért képeit. Gyakran felkerestük a Cifrapalotát, ahol a felső szinten, állandó kiállítás keretében lehet megtekinteni „Menyus bácsi” néhány nagyobb és több kisebb alkotását. Egy alkalommal Alföldi Róbert adta elő itt a képek között Tóth Menyhért *Fényima* című szerkesztett írását, ami Ildikóra is nagy hatással volt. A falusi, nyomorék, meg nem értett festő, aki állhatatosan, igen szerény körülmények között festette zseniális képeit. Ildikónak volt is egy Tóth Menyhért képe, amire nagyon büszke volt. Többször megfordultunk a Bozsó-gyűjteményben, a Népi Iparművészeti Múzeumban, a Ráday-gyűjteményben is. Ildikó igen tájékozott volt a képzőművészetben és nagyon kedvelte a modern, kortárs megoldásokat is, de a népművészet is közel állt hozzá. Ezt az érdeklődését a lakása berendezése és az ott elhelyezett képzőművészeti alkotások is jól kifejezték.

Ildikónak fontos volt az otthona és a háztartása. A lakását igyekezett patinás, régi bútorokkal berendezni, de ebben jól megtalálta a modern, funkcionális darabok helyét is. Nagy szenvedéllyel tudta keresni, vásárolni a különböző bútorokat, kiegészítőket a Váterán. A konyhában és az étkezőben a századfordulós polgári darabokat jó

⁵ Szabó Ildikó – Rigó Róbert: *Az ifjúsági munkát végző civil szervezetek részvétele az ifjúságsegítő szakemberek felsőfokú képzésében: A felsőoktatás és a civil szervezetek együttműködésének egy lehetséges modellje*. Új Ifjúsági Szemle 2004/4. szám

⁶ Szabó, Ildikó – Rigó, Róbert (2006): *Final Evaluation Report on the YOUTH Programme in Hungary 2000–2006* (Zárójelentés a Magyarország YOUTH programról 2000–2006) Budapest, és Szabó Ildikó – Rigó Róbert (2003): *Féldő, Az Ifjúság 2000–2006 program értékelése*, Mobilitás Európai Fejlesztési Igazgatóság, Budapest.

⁷ http://www.unp.hu/sites/default/files/imuk/pdf/ifjusagpolitikai_vizsgalat_magyarorszagon.pdf

EMLÉKKÉPEK, BESZÉLGETÉSTÖREDÉKEK

ízléssel egészítette ki a parasztpolgári elemekkel. A sok közös munka ellenére is, Ildikó minden esetben főtt étellel várt, vagy már előre elkészítette azt, ha nem volt ideje a főzésre. Nagyon odafigyelt a vendéglátásra, az étkezés minőségére, hangulatára. Ildikó szeretett és tudott is főzni, egyszerű, de mégis ízletes ételeket készített. Ildikó szerette vendégül látni a barátait, több alkalommal volt szerencsénk részt venni nála nagyobb, baráti alkalmakon, beszélgetéseken.

Ildikó szeretett utazni, kirándulni, világot látni. Az utakat rendszerint fia, Dávid szervezte, néhány alkalommal mi is velük tartottunk. Egyszer Szabadka és Palics környékét, más alkalommal a Szepesség városait néztük meg. Ildikó fáradhatatlanul ment, megnézett mindent, jó szemmel látta meg a hely szépségét, stílusát, hangulatát, és nagyon szeretett ezekről beszélni. Ildikó szeretett sétálni, betegsége idején, ha meglátogattam, rendszerint elmentünk egy nagyobb körre a Városliget felé és közben nagyon jókat és őszintén beszélgettünk.

Ildikó szélsőségesen őszinte és következetes ember volt. Mindig őszintén elmondta a véleményét, akkor is, ha ezzel megsértett másokat. Fanatikus liberális demokrataként, a végsőig kitartott a meggyőződése, igaza mellett, amit nem rejtett véka alá. Ebből fakadóan számos konfliktushelyzetet vállalt fel, sokan nem értették ezt. Nem bírta elviselni a hátsó szándékot, a mézes-mázás gesztusokat, az álmegoldásokat. Azt hiszem, az első pillanattól az őszinteség volt a barátságunk alapja, ami mindvégig megmaradt.

Ildikó igyekezett megfélemlíteni azokról – legalábbis a nevükről –, akiket nem tudott elviselni. Nehezen viselte a butaságot, a rossz szándékot és leginkább az elnyomást. Azonnal fellázadt és szóvá tette az ilyen helyzeteket. Ebből fakadóan a munkahelyi vezetőivel előbb-utóbb konfliktusba keveredett, felmondott, elment, nem bírta tovább ott maradni. Így ment el Kecskemétre is 2006-ban, először a Károli Gáspár Református Egyetem nagykőrösi Tanítóképző Karára. Az intézménynek Ildikóra elsősorban akkreditációs szempontból volt szüksége, így éveken át én jártam át szociológia órákat tartani, majd félállásban oktattam a szomszédos városban. Ekkoriban írta Ildikó az akadémiai doktori értekezését, gyakran átküldte az írását, amire történeti nézőpontból igyekeztem reagálni, felhívni a figyelmét szakirodalmakra, a történelmi eseményekből következő szükségszerűségekre, ezekről sokat beszélgettünk akkoriban. Ildikó pedig az én doktori értekezésemet olvasta át többször, és javaslataival segített jobbá, pontosabbá tenni. Egy baráti beszélgetést is összehívott a lakásán, hogy hozzáértő barátaival megvitasuk, véleményt mondjanak róla.

Egyik utolsó közös munkánk volt, amikor a kecskeméti *Forrás* folyóirat migrációról szóló, 2015-ös nyári dupla számát szerkesztve, Ildikótól kértem egy interjút, amit barátjával, Nisszánnal készített.⁸ A nagyon tartalmas életút alapján, jó interjú szüle-

⁸ *Egy ember három néven: Georg, György, Niszán* (Hirschmann Györggyel Szabó Ildikó beszélget) *Forrás* 77–96.

EMLÉKKÉPEK, BESZÉLGETÉSTÖREDÉKEK

tett Ildikó tollából, sok pozitív visszajelzést kaptunk. Ildikót már betegen Karády Viktor és felesége hozta le szeptemberben a szám bemutatójára, a Katona József Megyei Könyvtárba.

Végül Ildikót idézem, aki igen pontosan határozta meg kutatói hitvallását: *„Az igazság, az igazság érvényesülése, az igazság képviselője foglalkoztatott. Személyes tapasztalataim vezettek szakmai területemre. Életem alakulása nagy szerepet játszott abban, hogy a társadalomtörténeti kérdések kezdtek el foglalkoztatni. Kutatási területem a politikai magatartások formálódása, a politikához való viszony, az, amit a szakma politikai szocializációnak, illetve állampolgári szocializációnak nevez. Igyekeztem megérteni a magyar történelemnek azt a furcsa korszakát is, amely a gyerekkoromat jelentette.”*

Ildikó posztumusz megjelent könyve, az *Ahogy teltek az évek* segít megérteni azt, hogy mik is voltak ezek a társadalmi tapasztalatok, társadalomtörténeti kérdések.

Többszöri összevonás és átalakulás után most én vezetem azt a tanszéket, ahová Ildikó vett föl. Igyekszem a mesteremhez, mentoromhoz és barátomhoz méltó módon menni tovább, a kijelölt úton.